

Lenka Bezouřková, Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské,

Praha: Leges 2013, 264 s.
ISBN 978-80-87576-55-7.

Po dlouhých letech, kdy byl zájemce o islámské právo odkázaný v češtině na jednu jedinou (a navíc dílčí) studii Petra Pelikána (*Sunna: Pramen islámského práva*, Praha: Ediční středisko PF UK 1997) a vedle ní pak na pouhé kapitoly v rámci různých úvodů do islámu (byť místy celkem obsáhlé, mj. v Kropáčkových *Duchovních cestách islámu*) se nedávno na českém knižním trhu objevily hned tři publikace na řečené téma. Vedle recenzovaného titulu se jedná o poměrně stručné *Základy islámského práva* Petra Osiny (Praha: Leges 2012), které však byly koncipovány primárně jako vysokoškolská učebnice, a o poznání obsáhlejší i hlubší knihu Jana Potměšila *Šarī'a: Úvod do islámského práva* (Praha: Grada 2012). *Islámské rodinné právo* se od zmíněných dvou předchůdců liší nejen užším, již z názvu jasně vyplývajícím zaměřením, ale zároveň přístupem k problematice; autorka totiž nehodlala rozebírat rodinné právo pouze v rámci „klasického“ (tzn. středověkého) *fiqh*u, nýbrž sledovala zároveň jeho stávající aplikace v rozličných zemích „světa islámu“, což sama na úvod (s. 11-12) objasňuje.

Tímto přístupem si autorka notně přidělala práce a rozšířila nezbytnou heuristickou základnu (a to nejen o soudobá právnícká kompendia, jichž cituje nespočet), avšak výsledek, jak rád předesílám, stojí za to. Psát o islámském právu (*fiqh*), má-li dílo ambici překročit mantinely pouhého kompilačního „úvodu do problematiky“ a proniknout poněkud hlouběji pod povrch, vyžaduje erudici právníckou i islamologickou. A skloubit obě není právě snadné a běžné – to proto zmiňovaná, donedávna panující absence titulů na českém knižním trhu, to proto častá neochota orientalistů zabývat se touto oblastí.

Hovoříme-li o předmětu hodnocené monografie, přes zdánlivě velmi úzké vymezení se autorka věnuje obšírněji pouze dvěma zásadním momentům rodinného práva, a to uzavírání a rušení manželství; nepostihuje tudíž uvedenou problematiku ani zdaleka v celé její (zdráhám se použít toto slovo) šíři. To, co můžeme snadno pokládat za vrchol specializovanosti, se ovšem z muslimského pohledu jeví poněkud odlišně. Nesmíme v tomto ohledu nikdy zapomínat, že islámskému právu náleží pomyslná zlatá příčka v kolekci muslimského náboženského písemnictví.

Navíc, jak bylo již tolikrát akcentováno (mj. Josephem Schachtem, průkopníkem bádání na poli islámského práva), je to právě *fiqh* (v islámu neoddělitelný od teologie), se vši svou sofistikovaností a někdy až samoučelně vyhlížejícím puntičkářstvím, jenž nejvíce vypovídá o samé povaze islámu jako takového. Muslimští právníci s naprostou samozřejmostí vycházeli ze zásady, že veškeré případy, které mohou (často opravdu jen teoreticky) nastat, je zapotřebí náležitě právně pochytit a rozebrat. A vynikali-li středověcí *faqíhové* i jejich soudobí následovníci právě v takové, často až bizarní, minucióznosti, nemůže se jí vyhnout ani pečlivý autor, který o jejich odkazu píše. Z toho pak vyplývá i struktura díla (přehledně rozčleněná do 13 částí a desítek kapitol a podkapitol). Čtenář tak nezůstane ošizen ani o některé příznačné podrobnosti, jež mezi studenty islamologie již takřka „zlidověly“; např. na s. 98 v kapitole „Překážky uzavření manželství“ (pozn. 304) se rozebírá, jaké množství mateřského mléka by musely děti pozřít, aby bylo možno je klasifikovat jako „soukojence“, atd.

Problematiku, na niž se zaměřila, tedy autorka rozebírá vskutku do hloubky, díky níž se můžeme s celou řadou bodů v české produkci blíže seznámit vůbec poprvé. To platí mj. o zvláštních formách manželství, jako jsou *zawáđž 'urfi* (manželství „zvykové“ na s. 86 nebo „manželství na pochodů“, *misjár*, na s. 89). Obdobné konstatování platí i pro zánik manželství zapuzením (*taláq*, od s. 157), kde se autorka nespokojuje s povšechným popisem příslušného postupu (na němž odpůrci islámu tak často dokládají jeho údajnou neslučitelnost se „západními

hodnotami“), nýbrž přesvědčivě ukazuje, že i takto na první pohled prostý akt obnáší mnoho prostoru k exegezi i právním polemikám.

Naopak práv a povinností manželů si autorka všímá (byť zcela záměrně!) jen velmi letmo a totéž platí obecně pro otázky sexuality. V tomto směru je možno zájemce odkázat na publikaci editorů Miloše Mendela a Ivety Kouřilové *Cesta k prameni: Fatwy islámských učenců k otázkám všedního dne* (Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky 2003), kde zřetelně čtenář najde obsáhlé exkurze na pole sexuality, antikoncepce, plánovaného rodičovství (v rámci soudobého muslimského právního diskursu) a která se v mnoha ohledech se studii L. Bezouškové plně doplňuje. Autorka věnuje převážnou část textu předmětu díla, čímž se dokázala vyhnout častému slabému místu české orientalistické produkce, tj. obsáhlým a nadbytečným úvodům, které rekapituluji již stokrát rekapitulané (k rodinnému právu, tedy „k věci“, míří více než dvě třetiny textu knihy). Tento bod stojí za připomenutí i ocenění, přestože se (pouze?) na první pohled může jevit jako naprostá samozřejmost.

Díky své úvodem deklarované ambici sledovat rozličné cesty, jakými islámské rodinné právo začleňuje do svých právních systémů jednotlivé muslimské země, má posuzovaná monografie daleko ke statické a suchopárné popisnosti (a to navzdory zmiňované záplavě podrobností), což je dobře. Na mnohých konkrétních příkladech (např. na s. 175-201 v rozpravě o rozvodu manželství dohodou, *chul' a mubára'a*, a jejich rozdílných právních úpravách v jednotlivých státech) můžeme velmi názorně sledovat, že spory se nevedou jen kolem otázky, co vše do soudobých právních řádů zahrnou, ale rovněž stran konkrétních výkladů *fiqhu*, přičemž ty mnohdy vykazují notnou dávku invenčnosti, diktované mimo jiné dnes tolik skloňovanou snahou muslimů dokládat plnou slučitelnost islámských zásad s moderními poznatky. Odraz takových apologetických pokusů, příznačných nejen pro soudobou muslimskou publicistiku, dnes můžeme snadno nalézt například v řadě publikací vydaných Islámskou nadací v Praze.

Po stránce formální si publikace zaslouží pochvalu, neboť text zjevně prošel pečlivou redakcí, což nebývá vždy pravidlem. To se týká zejména přepisů arabských jmen a pojmů do češtiny, již tradičního bodu kritiky v recenzích psaných arabisty. Text je v tomto směru precizní; kdyby měl být recenzent výslovný puntičkář, mohl by uvést několik dílčích pochybení (např. na s. 61 se dozvídáme, že *safih* je „jedinec“, přitom by, jak i kontext naznačuje, bylo výstižnější „hlupák“ nebo „slaboduchý jedinec“; na s. 18 si můžeme opakovane položit otázku, proč autorka uvádí konsonant *hamzu* na počátku slova, konkrétně slova „etiká“, *achlâq*, když tak jinde nečiní; na téže straně se arabský název čistoty stává nesklonným – „spolu s *tahâra*“ – a podobná nesklonnost arabských jmen se v textu objevuje vícekrát, aj.), ale to je pouze nepodstatný šrám na jinak profesionálně zvládnuté publikaci a nic to nemění na jinak nadstandardním redakčním zpracování.

Pro pořádek dlužno dodat, že recenzovaná monografie obsahuje rejstřík vybraných jmen a pojmů (obsahujících však pouze ty nejfrekventovanější) a zároveň slovník nejčastěji používaných termínů, obě jistě zvyšující uživatelský komfort čtenáře. A neměli bychom zapomenout na obálku: Kaligrafický motiv je jistě hezkým, byť v české produkci věnované islámu nikterak originálním, nápadem, ovšem otázkou zůstává, zda po stránce významové (v arabském nápisu jde o „cennou koranickou encyklopedii“) šlo o záměr, jež recenzent příliš nechápe, či o pochybení.

Autorka pracovala s obsáhlou a reprezentativní heuristickou základnou (viz s. 248-260), tudíž v jejím bibliografickém výčtu nechybí ani současná právní kompendia jednotlivých muslimských států, ani klasická kolekce příslušné islamologické produkce, jmenovitě pak Joseph Schacht, Wael Hallaq, John Esposito, Mohammad Hashim Kamali aj. Dlužno dodat, že autorka pracovala jak s díly islamologickými, tak s prameny islámské provenience v arabštině.

Konečně vydání recenzované knihy zaslouží ocenit rovněž proto, že rozebírá problematiku nesporně náležející k těm nejvíce medializovaným (a nepochopeným) třecím plochám mezi zastánci a odpůrci islámu,

což zároveň odpovídá na otázku, jež se v této souvislosti přímo nabízí, zda po dvou českých úvodech do islámského práva má smysl vydávat třetí, byť specializovanější, publikaci. A přestože by bylo patrně příliš optimistické očekávat, že by recenzovaná publikace mohla proniknout i za rámec předpokládaného okruhu čtenářů, tj. odborné veřejnosti, jistě by dokázala přinést poučení účastníkům rozličných debat o islámu, jež v posledních letech zažívají tak nebývalý rozmach. Hodnocené dílo totiž může být obohacujícím zdrojem nejen pro zájemce, kteří mají o islámu již leccos načteno, ale jistě dokáže rozšířit obzory i mnohým praktickým muslimům. Spoustu podnětného ostatně přineslo i autorovi této recenze. A byť následná poznámka nežádka vyznívá jako fráze, domnívám se, že *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské* má veškeré předpoklady pro to, aby se stalo ve svém oboru respektovanou referenční příručkou, a to nejen proto, že se jeho autorce povedlo zdárně zaplnit prázdné místo v české orientalistické, religionistické i právnické produkci.

BRONISLAV OSTRÁNSKÝ

Barbora Spalová, Bůh ví proč: Studie pamětí a režimů moci v křesťanských církvích v severních Čechách,

**Brno: Centrum pro studium
demokracie a kultury 2012, 417 s.
ISBN 978-80-7325-300-4.**

„Jak brát Boha ve výzkumu a v analýze vážně...“ (s. 6) – touto pro mnohé religionisty nejspíše provokativní citací by se dala uvést kniha Barbory Spalové. Ne že by bylo možné obsah knihy převést pouze na tuto otázku. Je to nicméně otázka, kterou si autorka kladla už na počátku svého disertačního výzkumu, jenž po sedmi letech vyústil do knihy *Bůh ví proč*. Navíc tato otázka evoku-

je téma, které je pro českou religionistiku v mnohém citlivé, už jen s ohledem na způsoby, jakým byla po dlouhou dobu konstruována její oborová identita. V širší perspektivě otevírá témata, jakými jsou volání po neredukcionistické sociologii či zpochybnění tzv. metodologického ateismu, kterým se sociologie náboženství ráda zaštiťovala jako zárukou neutrálního postoje při výzkumu náboženství (srov. např. kritiku tohoto přístupu ve studii Jana Palečka, „Mariánský sluneční zárazek ve světle sociologie, sociologie ve světle slunečního zárazku“, *Biograf* 52-53, 2010, 41-66: 44-47).

Barbora Spalová se tak, i když to není primárním cílem její knihy, vyjadřuje k takovým základním otázkám, jako v čem spočívá „vědeckost“ v oblasti studia náboženství a kde leží hranice mezi „vědeckým“ a „nevědeckým“ textem. Dovedu si představit, že mnozí religionisté, jejichž vědecká subjektivita byla dlouhodobě produkována neustálým vymezováním se vůči teologii a důrazem na zásadní odlišnost religionistického a teologického přístupu, považují jakékoli „brání Boha vážně“ za tabu. Byla by ovšem škoda, kdyby se nechali tímto svým „instinktem“ odradit od dalšího čtení, a přišli tak o v mnohém inspirativně napsanou knihu. K „otázce Boha“ a povaze vědeckosti se ještě vrátím, nejprve ale představím strukturu knihy a témata, kterými se autorka zabývá.

Kniha *Bůh ví proč* zpracovává výsledky kvalitativního výzkumu realizovaného v několika křesťanských společenstvích v severočeském pohraničí. Výzkum byl veden jako kombinace etnografického terénního výzkumu a narativních rozhovorů, respektive sběru autobiografických vyprávění, přičemž míra využití jednotlivých metod se v různých lokalitách a fázích výzkumu lišila.

Text knihy je rozčleněn do tří hlavních částí. První část se věnuje studiu konstrukce paměti na případech tří náboženských společenství (dvě katolické farnosti a jeden baptistický sbor) a prostřednictvím toho také analýze způsobů, jakými se tato společenství „zabydlují“ v místech svého působení, jak si utvářejí své „domovy“. Teoreticky je studium paměti a utváření domovů zarámováno – vedle samotného konceptu sociální paměti – koncepty *globalizace* a *Církve*